

EUSKAL DEKLINABIDEA

Bizkaierako erakusleetako batzuk onelan esaten dituz: Nominatiboan, *ori polita da*, *órrek politikak dira*, *orrék zapaldu dau*, *órrek zapaldu dabe*, etabar. *Ori*, amaierako *-k* barik, aditz iragangaitza edo “intransitiboa” danean erabilten da ta nominatibo “**pasiboa**” deitzen joko. *Orrék*, ostera, amaierako *-k*-gaz, aditz iragankorra edo “transitiboa” danean eta nominatibo “**aktiboa**” da. Beste aldetik, *órrek*, azentua *ó*- izkian daroala, bai plural pasiboa ta bai ta be plural aktiboa adierazten dau. Genitiboak : *orrén*, singularra, *órren*, plurala, ta datiboak, *orréi*, singularra, *órrei*, plurala, azentuak tokiz aldatuaz. Badagoz beste aldaera batzuk be, baiña ez dogu geiago luzatuko.

Lapurdiko erri askotan beste era baten esaten dituez adibide berberak: *hori*, *hoikiek*, pasiboak, *horrek*, *hoikiek*, aktiboak. Genitiboak, *horren* eta *hoikien* eta datiboak, *horri* ta *hoikiei*. Argi dago bizkaierako pluraletan (eta gipuzkerakoak be bai) *-k* bakarra agertzen dala nominatiboaren amaieran eta lapurteraz *-k* bi. Onelan da bere jatorria: nominatiboko *hoi-k* (*k* pluraleko markatza arturik) + bigarren *k* (nominatibo *aktibo*-ko markatza arturik), *hoik* + *k* > *hoikiek* ataraten da. Genitiboa : nominatiboko *hoi-k* (*k* pluralagaz) + *en*, genitiboko marka, *hoik* + *en* > *hoikien*. Datiboa: nominatiboko *hoi-k* (*k* pluralagaz) + *i*, datibo marka, *hoik* + *i* > *hoikiei*. Zeintzuk dira jatorrenak? Ara zer onartzen eben autore batzuek.

Bon: aurkitu zituzten *arriak-ek*, ‘arriek’, *arriak-en* ‘arrien’, *arriak-i* ‘arriei’

Van Eys-ek: *haukek*, *horriek*, *hekiek*. Eta Biz. *areek*, *ar* + *k* + *k* > *arekek*-tik datorrela

Schuchardt: *har-k* eta *hare-k* > *haek* > *hek* + *k* > *hek-ek*

Azkue: *gizonak etorri dira* (pasiboa) baiña *gizonak* + *k* aktiboa > *gizonak-ek* ekarri dabe.

Uhlenbeck: Iberotarren pluralak, nom. *-ke*, gen. *-ken*, dat. *-kei* (*keai*), Lapurdikoak onartzeko “iberotarren” laguntza komeni jake bardintsuak diralako.

A. Léon: Pluralizat artutako *-aga*-tik > *ag* > *ak* ta emendik *gizón-ak* (plurala) *etorri dira*.

B. Gavel: Léon-ei jarraituz *-agek* > *akek* > *-aek* > *ek*. Genit. *-agen* > *-aken*, dat. *-agi* > *-aki*

A. Irigoyen: *haug-en* > *hauen* eta antzekoak Léon-en “modari” jarraituz.

K. Rotaetxe: *gixonag-ren* > *gixonageren* > *gixonaeen*, e.a., aurrekoei kopiatuz.

P. Goenaga, *haueg* + *k* > *hauek*, *horig* + *k* > *horiek*, *haieg* + *k* > *haiek*

Mitxelena ez egoan ados Léon-ek esaten eban *-aga* orrek ugaritasuna edo pluralaren esangura ebala. Azkue-k be esaten ebala *-aga*-n ez dagola ugaritasunik. Adibidez, *Arespakotxaga* izenak, *bakoitz* > *bakotx* + *aga*-z ornituta, “*bakarra*” esan gura dau ta *-aga* ezin izan plurala.

P. Altuna/M. Azkarate: Léon-ei ta Gavel-ei jarraituz, *-aga*-tik datorrela plurala era onetan : **agek* > **aek* > *-ak/-ek* ; **agi* > **ai* > *-ei* ; **agen* > **aeen* > *-en*. Ez sinestekoa.

Aitatutako idazleetatik iñork ez dau ez bizkaiera ez gipuzkera konparatzen zerrendan bizkaitarrak eta gipuzkoarrak izan arren. Betiko ganoragabekeria. Lapurdiko formak badira, ondo dagoz, eta ez da Biz. eta Gip. aztertu bear. Au ez da Lab. euskalkiaren errua, idazleena baizik, %90 erabilten dituzten formak baztarteagaitik, beste barik. Lapurterak, beste euskalkiak legez, bere gauza onak eta ez ain onak daukaz. Jakintsuak bereizi bear dituez gauza onak eta txarrak.

Denpora zarretan dana zan mugagabea edo “indefinito” orduan ez egoalako “artikulorik” singularra ta plurala

bereizteko: *gizon bat* eta *gizon asko*. Ez egoan pluraleko markarik ez zalako bear. Orduko *k* bakarra sujeto *pasiboa* ta *aktiboa* bereizteko zan: *ori polita da* ala *orré-k zapaldu dau*. Beste sujeto *aktibo* batzuk : *neur-k*, *eur-k*, *geur-k*, *zeur-k*, *beur-k*, *one-k*, *orre-k*, *ar-k/aré-k*, *neurone-k*, *eurorre-k*, *geurone-k*, *zeurorre-k*, *beurone-k*, *beurorre-k*. Rijk jaunak ipinten zitxuzen : *nor-k*, *zer-k*, *asko-k*, *gutxi-k*.

Gero, erakusleetatik artikuloak sortu ziran : *gizon a*, ‘aquél hombre’ > *gizon-a* ‘el hombre’ singularra, eta *gizon árek* ‘aquellos hombres’ > *gizón-(ar)ek* ‘los hombres’ plurala. Genitiboak, ostera, *gizon-aren* eta *gizon-(ar)en*, eta datiboak, *gizon-ari* ta *gizon-(ar)ei*, mugagabea edo “indefinito”-tik abiatuak, iñolako *k*-rik bear barik. Batzuk diño 1000 urte dirala artikuloak sortu ziralak. Gukutzen dogu urte asko geiago dirala. Dana dala, erakusleak aldatzen joan ziran izenak obeto mugatzen laguntzeko ta lortu ebenean singularra ta plurala bereiztea, preparatuta egoazan artikuloen zeregiñak betetzeko. Ikusi daiguzan bizkaierako erakusleen aldaketak:

	pasiboa	aktiboa	pasiboa	aktiboa	pasiboa	aktiboa
	<i>au(ni)</i>		<i>auri</i>			
Sing.	<i>au</i>	<i>oné-k</i>	<i>ori</i>	<i>orré-k</i>	<i>a(r)</i>	<i>a(r)-k/aré-k</i>
Plural	<i>óne-k</i>	<i>óne-k</i>	<i>óre-k</i>	<i>óre-k</i>	<i>áre-k</i>	<i>áre-k</i>